

เธอที่รักทุกคน จันทรภาพคิดว่าเราไทยแต่ละคน ต่างก็บริโภคข้าวเป็นอาหารพื้นฐานเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตมาโดยตลอด ยิ่งผู้ซึ่งมีอายุมาก หรืออาจกล่าวว่า"เป็นผู้ใหญ่กว่า" อันควรถือว่าทำหน้าที่ปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของเยาวชนคนรุ่นหลัง

ดังนั้นถ้าจะถามว่า เธอเคยให้ความสนใจศึกษาค้นหาความจริงเกี่ยวกับชีวิตข้าวบ้างหรือเปล่า หรือว่ามองเห็นแค่เมล็ดข้าวสุกที่หุงเสร็จแล้ว ซึ่งมีคนใส่จานอันทรุทร่า นำมาตั้งโต๊ะให้ตักใส่ปากเท่านั้น ส่วนเรื่องอื่นคงปิดไปให้พ้นตัว โดยอ้างว่า ตนไม่ใช่ นักวิชาการซึ่งเรียนมาตามสาขา แม้ผู้ที่ผ่านการศึกษาระดับสูง ๆ มาแล้ว

ทำให้ฉันรู้สึกว่ ความคิดดังกล่าว จะมีความคับแคบอยู่ในรากฐานไม่น้อย แม้กระทั่งสิ่งซึ่ง มีอยู่ในจิตวิญญาณ อันควรถือเป็นพื้นฐานชีวิตตัวเองก็ยิ่งแสดงออกให้เห็นถึงธาตุแท้ว่าไม่สนใจเท่าที่ควร หากปิดไปให้เป็นเรื่องของคนอื่นอย่างขาดความรับผิดชอบซึ่งแต่ละคนควรมีอยู่ในหัวใจอย่างเป็นทางการ

ถ้ายังคงกล่าวว่า เพราะตนไม่ใช่ นักวิชาการ หรือหากตอบว่า"รู้ เพราะตนเรียนมาจากชั้นเรียน" ย่อมอ่านถึงธรรมชาติได้ว่า"เรียนเพื่อหวังให้คนผ่านการสอบ" จึงไม่บังเกิดประโยชน์นำสู่แนวทางสร้างสรรค์ จากสาระซึ่งน่าจะถือว่ามีความค่าแก่ชีวิตตนเองโดยแท้

ดังนั้นสิ่งซึ่งฉันหยิบยกมาตั้งเป็นคำถาม น่าจะมีคำตอบที่หมายถึง"การรู้คุณค่าทั้งของข้าวและของคนร่วมกัน" ซึ่งเชื่อว่ามีคุณค่าลึกซึ้งเหนือกว่าเพียงรูปแบบของความรู้ที่ เธอแต่ละคนได้รับจากครูอาจารย์และตำรา และยังคิดว่า บนวิถีการ เรียนรู้ซึ่งมุ่งที่ประเด็นนี้ ทุกคนมีสิทธิเรียน ได้ด้วยตัวเองอยู่แล้ว

ทำให้เชื่อว่า น่าจะถือเป็นหน้าที่ของแต่ละคนที่มีโอกาสเกิดมา ฟังต้องสนใจ เรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งผ่านเข้ามาสู่วิถีชีวิตประจำวันในแต่ละช่วงให้ลึกซึ้งถึงที่สุด หากไม่ตกอยู่ในความประมาทเพราะตนหลงอยู่กับความสะดวกสบาย ซึ่งมีกระแส เชื่อมโยงถึงรูปวัตถุโดยที่สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องมือ เครื่องใช้ และอาจส่งผลหวนกลับมาทำลายทุกสิ่งทุกอย่างรวมทั้งตัวเองได้ไม่ยาก

ฉันมีธรรมชาติในตัวเองซึ่งรักที่จะหวนกลับไปมองสู่อดีตจึงมีโอกาสพบความจริงว่า เสียงซึ่งเคยได้ยินและยังคงดังก้องอยู่ในหัวใจตลอดมาว่า "เมืองไทยเป็นอู่ข้าวอู่น้ำ" และ "ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว"ซึ่งบรรพบุรุษเคยกล่าวไว้ ทำให้เชื่อว่า "ส่วนหนึ่งซึ่งปรากฏเป็นความจริงอยู่ภายในรากฐานวัฒนธรรมไทยนั้น มีข้าวเป็นหลักร่วมค้ำยันอย่างแน่นนอน" โดยที่ชีวิตข้าวมีความต้องการที่สอดคล้องกันกับสภาพธรรมชาติของท้องถิ่นอย่างเห็นได้ชัด

หากไม่ยึดติดอยู่กับภาพซึ่งหลายคนอาจมองเห็นได้แต่เพียงเปลือกนอก ทำให้สามารถเข้าใจถึงสัจธรรมของ "ความเป็นมนุษย์" ย่อมมองเห็นความจริงว่า ถ้าทุกคนโดยใช้"ข้าว"เป็นสื่อธรรมชาติ ก็น่าจะช่วยให้ผู้ที่พอจะมีจิตวิญญาณของคนท้องถิ่น เข้าใจความหมายได้เอง อีกทั้งคาดว่าน่าจะช่วยให้แต่ละคน เข้าใจความหมายของข้าวได้ลึกซึ้งอย่างปราศจากข้ออ้างใด ๆ ทั้งสิ้น

หากมองที่พื้นดินซึ่งเป็นถิ่นเกิดและดำรงชีวิตของเราแต่ละคนมาโดยตลอดและรู้สึกว่ายังกว้างใหญ่ไพศาล อีกทั้งเต็มไปด้วยต้นข้าวซึ่งออกรวงสะพรั่งแลดูสุดสายตาน่าตื่นตื่นโดยเฉพาะในฤดูเก็บเกี่ยว ก่อนที่สถานการณ์จะเปลี่ยนแปลงมาถึงช่วงวิกฤตเพราะความประมาทของเราเอง ถ้าหยุดสักนิดน่าจะคิดได้ว่า"หากแต่ละคนผู้เป็นเจ้าของรวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยทางอ้อม มีการนำปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ด้วยเจตนารมณ์ซึ่งซัดค่อมมนุษยธรรมแล้ว ข้าวย่อมกลายเป็นสิ่งหาคุณค่าอะไรมิได้"

ภาพดังกล่าวได้สะท้อนให้มองเห็นปัญหาที่ปกคลุมหัวใจคนส่วนใหญ่ในสังคม ทำให้จิตวิญญาณความเป็นไทยแก่ตนเองซึ่งถือว่ามีความค่าและความหมายอย่างที่สุด จำต้องสูญเสียไป ทั้งนี้และทั้งนั้นเพราะทำให้"ข้าวต้องกลับกลายเป็น"

สภาพไปเป็นเครื่องมือของกองทัพซึ่งมีโอกาสนั้นไปอยู่ค้ำบุนใช้ทำลายคนที่อยู่ค้ำล่าง และลูกหลานมาถึงเหตุการณ์ที่คนสายเลือกก็เกี่ยวกับจำต้องยกพวกฆ่ากันเอง โดยเริ่มต้นจากการเอารักเอาเปรียบกันทุกรูปแบบ สุดท้ายจะมองเห็นช่องทางเมื่อสบโอกาส"

แม้ว่าจะมองไปยังบางส่วนของพื้นฐานทำให้เห็นว่า ท่ามกลางสภาวะอันรกร้างด้วยวัชพืชที่ร่วมกับความแห้งแล้ง โดยที่พบว่าต้นข้าวซึ่งปลูกลงไปแล้วแทบทั้งหมดตกอยู่ในสภาพชุกชอม และยื่นต่อสู่ปัญหาที่เป็นความจริงอยู่เพียงไม่กี่ต้น อีกทั้งรวงข้าวเท่าที่ปรากฏออกมาให้เห็นก็ยิ่งเต็มไปด้วยเมล็ดลีบ เนื่องจากเจ้าของซึ่งเป็นผู้ปลูกยังอยู่ในสภาพเริ่มต้นและมีแรงน้อย ข้าวจึงยังไม่อาจสนองประโยชน์ให้ได้มากนัก หากควรได้รับโอกาสต่อไปอีก

อย่างไรก็ตาม หากแต่ละคนซึ่งมีกระแสรวมชาติสานถึงซึ่งกันและกันทุกด้าน มีเจตนาอันบริสุทธิ์ระหว่างกันจริงคงหวังได้ว่า "ข้าวน่าจะมีโอกาสได้รับการพัฒนาให้เจริญงอกงาม รวมทั้งมีความสมบูรณ์พร้อมและทำหน้าที่สนองประโยชน์สุขแก่มนุษย์ซึ่งอยู่ร่วมกันได้อย่างทั่วถึง" กับอีกด้านหนึ่ง ย่อมได้รับการยกย่องว่ามีคุณค่าอันมหาศาล ณ วันหนึ่งข้างหน้าไม่ว่าเร็วหรือช้า

แม้ว่าขณะนี้ ที่ดินทำนาซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานรองรับชีวิตไทยทุกคนโดยสายเลือดอย่างปราศจากกรอบจำกัดไว้แต่เพียงต้นข้าวกับขบวนการ จำต้องตกอยู่ในสภาวะทรุดโทรมอย่างหนัก หากทุกคนผู้มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของสามารถหยั่งรู้ความจริงในระคับหนั่งได้ น่าจะมุ่งมั่นรักษาภาพของข้าวซึ่งแต่ละคนมองเห็นอยู่ในหัวใจตนเองไว้ได้ และมีสมาธิในการทำงานโดยลงสัมผัสกับพื้นดินอันถือเป็นครุธรรมชาติด้วยตนเองโดยไม่ลืมนึกถึงเพื่อนมนุษย์อย่างปราศจากพรรคพวกแล้ว ย่อมช่วยให้ข้าวมีโอกาสฟื้นฟูตัวเองขึ้นมาได้อย่างเป็นธรรมชาติ อีกทั้งสานถึงสรรพชีวิตและสิ่งทั้งหลายด้วย

สิ่งอันควรถือว่ามัมพบาทสำคัญ กำหนดให้ชาวนาผู้ปลูกข้าวยืนหทัยอยู่ได้อย่างมั่นคง จึงหาใช่เพียงการนำพันธุ์ข้าวซึ่งจากอีกด้านหนึ่ง เชื่อว่าดี หรือปุ๋ยที่สั่งซื้อมาจากต่างถิ่น แม้วิธีการซึ่งมีพื้นฐานอยู่กับต่างแผ่นดินเกิดที่มีอิทธิพลถ่ายทอดความเชื่อมาสู่ท้องถิ่น เข้ามาใช้บังคับหรือยึดเยี่ยกับชีวิตข้าวซึ่งร่วมเกิดร่วมดำรงชีวิตอยู่กับไทยทุกคน

หากสามารถหยั่งรู้ถึงความจริงย่อมพบประเด็นซึ่งควรถือว่าสำคัญที่สุดกล่าวคือ "รากฐานความรู้สึกของแต่ละคนซึ่งควรมีความจริงใจต่อกัน นับเป็นสิ่งสำคัญที่สุด" ซึ่งสิ่งนี้ สามารถอำนวยความสะดวกทั้งในด้านพื้นที่ความอุดมสมบูรณ์ของผืนแผ่นดิน ปรับปรุงพันธุ์ข้าวท้องถิ่น และใช้เป็นปัยธรรมชาติอันประเสริฐสุด อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความมั่นคงแก่รากฐานทุกคน ถือเป็นภูมิคุ้มกันความรู้สึกไขว้เขวทำให้เกิดสับสน แม้ในปัจจุบันจะยังคงต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของรูปวัตถุซึ่งโหมกระหน่ำอยู่รอบด้านรุนแรงยิ่งขึ้น แต่ก็คือว่าคือบททดสอบตัวเองที่คุ้มค่า และเป็นปัยทำนุบำรุงรากฐานให้เจริญลึกซึ้งยิ่งขึ้นไปอีก

"เธอที่รักทุกคน ฉันมีธรรมชาติที่สนใจเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ซึ่งผ่านเข้ามาสู่วิถีชีวิตประจำวันของตัวเอง มาตั้งแต่อายุยังเยาว์" มาถึงช่วงนี้วัยได้ล่วงเลย 75 ปีแล้วตั้งแต่วันที่ 4 ธันวาคม 2540 เป็นต้นมา หวนกลับไปพิจารณา ถึงชีวิตตัวเองระหว่างปี พ.ศ. 2483 ถึง 2485 ซึ่งตนเริ่มต้นเข้าไปเรียนอยู่ในโรงเรียนเกษตรที่แม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ โดยก้าวเข้าไปอย่างมีขั้นตอนอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติ และนับว่าโชคดีมากเพราะระหว่างนั้น สภาพบรรยากาศที่นั่นยังไม่มีไฟฟ้าและน้ำประปา แม้นบนก็ยังมีสภาพรถยนต์เดินร่วมกับเกวียน อีกทั้งในช่วงฤดูฝนจะมีไข้ป่ามาเยือนอย่างทั่วถึง แม้ที่พักอาศัยยังใช้ฝาเปลือกไม้ไผ่และมุงหลังคาด้วยใบตองตึง

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่นั่น โดยทั่วไปยังมีลักษณะที่หาคนเองแทบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการพานา ปลูกผักผลไม้ และเลี้ยงสัตว์ แม้กระทั่งเมื่อถึงช่วงที่ฝนชุกทำให้หลายคนเป็นมาแลเรื้อรังสมอง หากไม่หนักมากจนแทบถึงชีวิตก็จะพยายามดูแลรักษาตนเองจนกระทั่งรู้สึกเสมือนเป็นธรรมดา ถึงขั้นกล่าวกันว่า ถ้าใครไม่เป็นมาแลเรื้อรังสมองก็เท่ากับว่า ยังไม่ได้รับประกาศนียบัตรที่สมบูรณ์แบบจากแม่โจ้

เมื่อฤดูทำนามาถึง เราจะตัดและเริ่มต้นทำนากันแต่เช้ามืด แม้การไถ คราดและเก็บขี้หญ้าขึ้นมาหมัก โดยเสริมลงบนหลังคันนากันน้ำ เพื่อหวังให้ผุและสลายอาหารซึ่งหลังจากถูกฝนชะก็จะไหลกลับคืนลงสู่พื้นนาอีกครั้งหนึ่ง โดยที่ช่วงนั้น ถ้าใครพูดเรื่อง "ใส่ปุ๋ยข้าว คุณจะเป็นเรื่องคลกขบขันมากสำหรับเพื่อน ๆ ฉันแทบทุกคน" หากมองลงไปที่พื้นดิน ก็ยังทำให้รู้สึกถึงความละเอียดอ่อน และชุ่มฉ่ำเป็นธรรมชาติอยู่มากน้อย ข้าวจึงให้ผลผลิตที่สนองประโยชน์แก่บรรดาเพื่อนเกษตรกรชาวบ้านให้มีหน้าตาสดใสอยู่ได้ การตั้งธนาคารโดยอำนาจรัฐ เพื่อให้เกษตรกรมีหนี้สินจึงยังไม่เกิด ถ้ามองที่คนและมองทั้งระบบจะพบว่า เป็นเพราะช่วงนั้นความอยากของคนยังไม่สูงมากนัก

ฉันยังจำได้ดีว่า หลังฤดูทำนาปลูกข้าวแล้ว เราก็เริ่มใช้เวลาเข้าเรียนหนังสือในห้อง แต่ก็ยังคงไม่ลืมความสำคัญของการใช้ชีวิตลงสัมผัสกับพื้นดิน โดยใช้เวลาในช่วงบ่ายพื้นดินปลูกผัก ถากหญ้าด้วยจอบ และล้างขีหมูลูกวัวในคอกด้วยมือและบั้งก็ได้ ขีหมูลูกวัวมาใช้เป็นปุ๋ยผัก แม้กระทั่งช่วงเย็นกลับหอพักแล้ว ก็ยังลงทำสวนซึ่งมีการกำหนดให้แต่ละคนทำจนกระทั่งค่ำ บางคนขยันหน่อยถึงกับจุดตะเกียงรั้วทำกันจนดึก

พอปลายฤดูฝน ลมซึ่งพัดมาตามธรรมชาติจะบ่งบอกให้แต่ละคนรู้สึกว่า ใกล้จะถึงฤดูหนาวแล้ว เนื่องจากมีบางสิ่งแผ่มาด้วยภายใต้ความละเอียดอ่อน ฟางข้าวเริ่มต้นเปลี่ยนสีจากเขียวเป็นสีฟางที่ละน้อย เสมือนเป็นสัญญาณซึ่งเตือนให้รู้ว่า ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวกำลังย่างเข้ามาทุกที ทำให้เข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้นว่า "สื่อธรรมชาติหาใช่เป็นเพียงสิ่งบอกเวลาเท่านั้น หากในความรู้สึกลึก ๆ ยังถือเป็นกระแสเตือนสติให้มีความลุ่มลึกและละเอียดอ่อนยิ่งขึ้นด้วย"

เมื่อฤดูเก็บเกี่ยวมาถึง บรรยากาศหนาวเย็นก็เข้ามามีส่วนร่วมรองรับพื้นฐานจิตใจอีก โสภหนึ่ง ขณะที่ข้าวในท้องนากำลังสุกสะพรั่งฉันใช้โอกาสลงเกี่ยวข้าวร่วมกับเพื่อน ๆ ตั้งแต่ฟ้าเริ่มสว่างอย่างมีความสุข เมื่อเวลาอาหารมาถึงก็รับประทานกันอย่างเรียบง่ายโดยไม่ได้อะไรอย่างอื่น แล้วก็ลงลุยเกี่ยวข้าวกันต่อไปจนกระทั่งตะวันเริ่มใกล้ขอบฟ้าเหนือสันเขาตอยสุเทพ ซึ่ง ณ มุมนี้ทำให้ฉันรู้สึกประทับใจมานาน ทำเช่นนั้นเป็นประจำตลอดฤดูกาล

ในช่วงนั้นฉันรู้สึกว่า ตัวเองยังเป็นเด็กคนหนึ่งซึ่งมีประสบการณ์ไม่ลึกซึ้งมากนัก การปฏิบัติจึงไม่ค่อยจะได้ปราณีปราศรัยกับเมล็ดข้าวในแต่ละรวงเท่าไร ยิ่งเป็นแต่ละเมล็ดก็ช่วย ประกอบกับช่วง นั้น พื้นดินและข้าวก็ยังคงอุดมสมบูรณ์มาก ผืนฟ้าอากาศตามฤดูกาลก็ยังทำให้จิตใจสดชื่นอยู่ได้ ระหว่างช่วงทำงาน เก็บเกี่ยวและขนถ่ายจากพื้นนาไปสู่ลานนวดย่อมมีบางรวงซึ่งค่อนข้างแห้งกรอบ เมล็ดก็จะร่วงหล่นลงสู่พื้นดินไปก่อนที่จะถึงบริเวณซึ่งร่วมกันเตรียมไว้ พอพลบค่ำเราก็เอาเคียวเหน็บแฉกและแบกจอบคู่มือเดินกลับบ้านพัก บางครั้งก็ขี่หลังควายเป็นการเปลี่ยนบรรยากาศไปในตัว

ตอนกลางคืนก็เดินย้อนกลับมายังลานนวด จุดตะเกียงเจ้าพายุรวนข้าวร่วมกันกับเพื่อน ๆ จนกระทั่งค่อนข้างท่ามกลางความหนาวเย็นของเดือนธันวาคมและมกราคม แล้วเราก็มองดูข้าวเปลือกกองใหญ่กลางลานด้วยความพอใจในผลงาน ก่อนที่จะโกยใส่กระสอบยกขึ้นบ่าแบกเข้ายุ้ง โดยไม่มีเครื่องจักรกลใด ๆ จะช่วยทุ่นแรงแม้แต่น้อย

ขณะนั้น ฉันมองเห็นภาพข้าวเปลือกทั้งกองและหิ้งยั้งซึ่งเข้าไปปรากฏอยู่ในรากฐานด้วยความรู้สึกกระหึ่มใจ โดยลึมนึกถึงข้าวแต่ละเมล็ดซึ่งตกหิ้งตกข้างอยู่บนพื้นนาและระหว่างทางตอนแรก ทั้ง ๆ ที่ต้นข้าว ดอกข้าว รวงข้าวและข้าวทุกเมล็ดต่างก็มีส่วนร่วมร่วมกันเพื่อความสมบูรณ์ครบถ้วนของชีวิตข้าวทั้งต้น ซึ่งได้มาด้วยหยาดเหงื่อเราทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน

จากพื้นฐานเดียวกันนี้เอง ได้มีผลปลูกฝังแนวคิดของฉันแม้ว่ายังเป็นช่วงซึ่งคนมีอายุและประสบการณ์น้อย ทำให้รู้สึกว่าอะไรก็ตามที่มีอิทธิพลต่อจิตใจ หากมีโอกาสสัมผัสและตกอยู่ในความประมาท ย่อมนำฉันไปสู่ปัญหาใหญ่ยิ่งขึ้นได้ทุกเรื่อง

ภาพข้าวเปลือกกองใหญ่จึงน่าจะมีอิทธิพลฝังเอาเจตคติแบบทิศทางเดียว เข้าไปไว้ในรากฐานความรู้สึกแก่ฉันเองว่า "ข้าวก็คือกองใหญ่ ๆ อย่างนั้นจึงถือว่ามีค่าสำคัญ" นั่นคือผลจากประสบการณ์ซึ่งคนได้รับในช่วง-

โดยที่ขณะนั้น ฉันยังมีอายุเพียง 17 - 18 ปี แต่ถ้าชีวิตขาดโอกาสที่จะสัมผัสกับของจริงดังกล่าวดังกล่าวแล้ว โจนเลยจะนำตัวเองไปมองเห็นความจริงได้อย่างดั่งแท้ บรรยายภาพที่แม่โจ้สมัยบุกเบิกจึงให้บทเรียนอันล้ำลึก แก่ชีวิตฉันจากหลายสิ่งหลายอย่าง ทั้ง ๆ ที่บรรดาเพื่อนฝูงกล่าวก่อนถึงช่วงซึ่งจะจากแม่โจ้แทบเป็นเสียงเดียวกันว่า "ถ้าอ้วเป็นนกกก็จะไม่ชอบบินผ่านแม่โจ้สัก" แต่ฉันฟังแล้วกลับนิ่งเฉย

ฉันจากแม่โจ้มาเรียนต่อที่วิทยาลัยเกษตรศาสตร์จนชั้นปีที่ 2 เมื่อปี พ.ศ. 2486 ทางการจึงได้พัฒนาขึ้นมาเป็นมหาวิทยาลัยโดยขยายหลักสูตรจาก 3 ปีเป็น 5 ปี และผู้ที่เรียนต่อต้องลงมือทำงานค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์มีความหมายสมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น ซึ่งในช่วงนั้น สภาพธรรมชาติในตัวเองมีบทบาทกำหนดวิถีทางซึ่งทำให้พบความจริงว่า มุ่งไปให้ความสำคัญแก่เรื่อง "กิน" หรือที่ศัพท์ในด้านการจัดการศึกษา เรียกกันว่า "ปฐพีวิทยา"

อาจเป็นเพราะชีวิตฉันเองในอดีตที่ผ่านมา มีความรักในสังขรณ์ซึ่งชนรุ่นก่อนกล่าวว่า "คืนคิดคืน" มาโดยตลอดจึงทำให้ค้นหาความจริงได้ว่า คงไม่ได้หมายความว่าถึงขั้นกินตามความกตัญญูอย่างแค้น ๆ หากน่าจะมองเห็นความสำคัญของเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหลายซึ่งทำหน้าที่รองรับชีวิตคนก่อนข้างซักเจนมาพอสมควรแล้ว ฉันจึงไม่ได้ยึดติดอยู่กับเพียงสาขาวิชาแม่โจ้เรื่องอื่นใด

หลังจากห้าปีของชีวิตตัวเองในบรรยากาศของมหาวิทยาลัยได้ผ่านพ้นไปแล้ว มันทำให้ฉันรู้สึกได้ว่า "การเรียนรู้ความจริงของชีวิตยังไม่จบลงเพียงแค่นั้น" ดังนั้นทั้ง ๆ ที่อาจารย์เสนอตำแหน่งบรรจุเป็นอาจารย์ให้ ซึ่งคงต้องอยู่ในกรุงเทพฯ. แต่ตนก็ตัดสินใจเลือกทางกลับไปทำงานที่แม่โจ้อีกครั้ง แม้ทราบว่า การไปอยู่ที่นั่นจะต้องรับสภาพเป็นลูกจ้างชั่วคราว เช่นเดียวกับคนงานในระดับล่างสุด

ก่อนย้ายไปทำงานก็ได้ เข้าพิธีมงคลสมรสอย่างเรียบง่ายและเอาภรรยาที่แม่โจ้เกิดเกล้าไปอยู่ด้วย แล้วตนก็มีความสุขอยู่กับการทำงานซึ่งนั่งโต๊ะที่นี้รวมทั้งอยู่กับตำราเก่าที่จำเป็น แต่ส่วนใหญ่จะลงพันดิน หาน้ำารคค้นไม้ในไร่ทอคลองและคานา ร่วมกับคนงานชาวบ้าน ช่วยให้คนได้รักษาเรียนที่มีคุณค่า หวนกลับมาพัฒนาความคิดลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งในส่วนลึกของหัวใจฉันคิดอยู่เสมอว่า สิ่งใดที่คนรังเกียจ ฉันจะมุ่งมั่นทำด้วยความรู้สึกสนใจเป็นพิเศษ

ระหว่างนั้นมีอยู่ช่วงหนึ่ง ขณะที่ฝนฟ้าอากาศซึ่งเคยเป็นไปตามปกติเปลี่ยนแปลงเป็นความแห้งแล้ง ดันข้าวในนาซึ่งฉันได้ลงมือปลูกมาร่วมกับชาวบ้านโดยที่ข้าทั้งสองข้างแช่อยู่กับโคลนและสัมผัสกับปลิงซึ่งกระหายเลือด และปรากฏผลภายหลังว่าต้นข้าวเหล่านั้น เริ่มเติบโตยิ่งขึ้นพร้อมกับความหวังจากบรรดาเพื่อนชาวนาทุกคน จำต้องแคะแสรนและใบแสดงอาการเหี่ยวจนม้วน แค่นี้ได้ถลาลงไปแล้วทั้งแรงใจแรงกายรวมทั้งทุนรอนซึ่งไปกู้ยืมคนอื่นมาใช้

ทั้งนี้และทั้งนั้น หาใช่เพียงความชุ่มชื้นในอากาศซึ่งช่วยให้ต้นข้าวสดชื่น ลดลงไปมากเท่านั้น แม้น้ำที่หล่อเลี้ยงพืชนาก็แห้งเหือดไปจนทำให้พืชนั้นเริ่มแตกกระแหง ทำให้รู้สึกว่าชีวิตของต้นข้าวไม่น่าจะสามารถเชื่อมโยงไปถึงสภาพตามความไม่ฝืนซึ่งฉันเคยเห็นรวงที่สะพรั่งพริ้วด้วยเมล็ดข้าวอันอวบอ้วนสวยงาม ดังที่ตนเคยภูมิใจในช่วงซึ่งยังเป็นนักเรียนเช่นแต่ก่อน

หันไปดูเจ้าของนาเพื่อนฉันก็พบว่า ลึก ๆ แล้วหาใช่เจ้าของที่แท้จริงไม่เพราะเช่านาเขาทำ อักทั้งเงินทุนในการทำนารวมทั้งเลี้ยงคนทั้งครอบครัวก็ไปกู้เขามาใช้ ทำให้เห็นว่าชีวิตคนต้องตกอยู่ในสภาพ เช่นเดียวกับต้นข้าวชาคน้ำ แม้ในช่วงปีที่ผ่านมาจะล้มคาอ้าปากได้บ้างแต่ก็เป็นเพียงภาพเฉพาะหน้าเท่านั้น พอมาถึงปีนี้ไทย-ค่าเช่านาซึ่งเจ้าของที่ดินพร้อมจะอ้างเรียกคืน ไทยจะเงินกู้ซึ่งต้องเสียดอกเบี้ย แอมยังมีดอกเบี้ยที่ไม่ใช่ตัวเงินแฝงเร้นอยู่ในกระแสรังคมอีกด้วย

หลังจากที่ฉันมีโอกาสสัมผัสความจริงจากสิ่งดังกล่าว ทำให้ตัวเองรู้สึกว่าเป็นบทเรียนซึ่งหาได้ยากจากบรรดาภาคนิพนธ์ในมหาวิทยาลัย ยิ่งไขว่ไขว่หลัง ๆ เต็มไปด้วยสิ่งก่อสร้าง ที่ทรูทรุ และตำราเรียน รวมทั้งเครื่อง

คอมพิวเตอร์และรถยนต์หรู ๆ ซึ่งนับวันยิ่งตกเข้าไปอยู่ใต้หัตถ์ผู้ผลิตรายอื่น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบรวดเร็วยิ่งขึ้นอย่างหยุดได้ยาก หากบุคคลใดพอมีปัญหาหลงเหลืออยู่ น่าจะพบความจริงว่า เงินทองที่นำมาใช้ ล้วนได้มาจากแรงใจและหยาดเหงื่อเพื่อน ๆ ของฉันเองซึ่งยังคงตกอยู่ในสภาพที่อาจเรียกว่า "หลังสู้ฟ้า-หน้าสู้ดิน"

ขณะนั้นฉันได้แต่รำพึงอยู่ในใจว่า "วันหนึ่งข้างหน้า บ้านซึ่งฉันและบรรดาเพื่อนทั้งหลาย เคยอยู่อย่างอบอุ่นร่วมกับครอบครัว คงจะต้องเข้าไปอยู่ในสภาพลุ่มจมในที่สุด" จึงนึกถึงต้นข้าวที่หน้าสงสาร แต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นซึ่งช่วยจุดประกายความคิด ทำให้หวนกลับมาเห็นความจริงต่อไปอีกว่า การที่ตนมีโอกาสเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย มีเหตุ-มีผลส่วนมาจากเพื่อน ๆ ฉันซึ่งใช้ชีวิตอยู่ที่พื้นดินร่วมกับต้นข้าวโดยแท้ จึงเกิดคำถามขึ้นจากใจตัวเองว่า "ชีวิตต่อจากนี้ไป ฉันควรจะทำอะไร โดยที่ไม่ส่งผลทำลายคุณค่าความเป็นคนของตัวเองและเพื่อนมนุษย์"

ภาพความจริงซึ่งพบเห็นมาแล้วทั้งหมด ได้ช่วยยั้งฉันเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นว่า "ชีวิตนี้ ถ้าฉันปล่อยให้รูปวัตถุซึ่งมีหัตถ์ผลล่อตาล่อใจเข้ามาครอบงำจิตใจได้แล้ว ย่อมทำให้คุณค่าซึ่งควรมีอยู่ในรากฐานตัวเองจำต้องสูญเสียไปอย่างน่าเสียดายที่สุด" เมื่อมองเห็นข้าวเปลือกเพียงเมล็ดเดียวซึ่งตกหล่นอยู่บนพื้นนา ซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือชีวิตหนึ่ง ดังนั้น ถ้าฉันเองและเพื่อน ๆ มองเห็นคุณค่า ย่อมมีโอกาสทำให้เติบโตขึ้นมาเป็นข้าวทั้งพื้นนาซึ่งมีความสวยงาม และทำหน้าที่สนองประโยชน์สุขแก่ทุกคนได้อย่างทั่วถึง

หากมองเห็นความจริงได้อย่างลึกซึ้งย่อมพบว่า สิ่งทีกล่าวนมาแล้วมีเหตุมีผลสอดคล้องกันกับหลักธรรม ซึ่งที่ไว้อย่างชัดเจนว่า บนพื้นฐานด้านคุณภาพ ทุกคนต่างก็ถือเป็นส่วนสำคัญของสังคมเท่าเทียมกันทั้งสิ้น จึงไม่มีความแตกต่างอยู่ภายในความหมายของคำว่า เล็กหรือใหญ่

มักมีผู้ถามเป็นครั้งคราวว่า "ฉันเกิดที่ไหน" คนก็ได้ตอบไปว่า "ผมเกิดในใจกลางเมืองกรุงเทพฯ ฯ" และยังได้ใช้ชีวิตบางช่วงสัมผัสกับบรรยากาศในวังด้วย แต่พอกับแม่มีแผนเลี้ยงลูกให้เผชิญกับความลำบาก โดยมีเป้าหมายให้ลูกมีโอกาสเรียนรู้ความจริงของชีวิต หรืออาจกล่าวว่า "พอกับแม่ให้อิสระในด้านความคิด แต่ไม่ให้อิสระในด้านวัตถุ"

เมื่อชีวิตผ่านพ้นมาถึงช่วงหลัง ๆ และหวนกลับไปมองสู่ออดีต ทำให้ต้องกราบลงแทบเท้าของท่านทั้งสอง และการมีโอกาสสัมผัสกับชีวิตเพื่อนมนุษย์อย่างหลากหลาย อีกทั้งกว้างมากยิ่งขึ้น ช่วยให้มองเห็นความจริงว่า ตัวเองยังสบายกว่าคนอื่นอีกเป็นจำนวนมาก

สมัยหนึ่ง ระหว่างที่ฉันนั่งรับประทานอาหารอย่างง่าย ๆ โดยไม่คิดอะไรมาก แม้กระทั่งการตักข้าวใส่จานก็ไม่ได้สนใจว่าจะมีความเหมาะสมสมควรหรือไม่ เมื่อนึกจะอิมก็อิมง่าย ๆ โดยไม่สนใจว่ามันจะเหลืออยู่กันจานอีกมากน้อยแค่ไหน คงรีบแต่จะเอาเวลาไปใช้อย่างอื่น แม้มุ่งไปเล่นในสิ่งซึ่งตนมีใจจรจ่ออยู่แล้ว โดยที่คิดว่าการให้ความสนใจแก่ข้าวสุกเพียงเมล็ดสองเมล็ดมันไม่คุ้มค่าอะไรเลย ซึ่งก็คือเป็นเรื่องถูกต้องหากมองเน้นอยู่กับด้านวัตถุ

หลังจากนั้นมา ฉันมองเห็นโอกาสอันดีที่จะนำตัวเองลงไปร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร เพื่อพัฒนาชนบทร่วมกับบรรดาเยาวชนชนรุ่นหลังซึ่งเติบโตตามมา ด้วยความรู้สึกลึกลับใจ เรียนรู้ชีวิตทั้งของเราเอง ร่วมกับเขาทั้งหลายและชาวบ้านในถิ่นซึ่งด้านเราอาจรู้สึกว่าการที่ตนอยู่อย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานซึ่งปรับตัวเองให้เสมอเหมือนคนอื่น โดยที่คิดว่าคนเหล่านี้คืออนาคตของสังคมซึ่งควรได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้ทุกด้านอย่างอิสระ เพื่อหวังผลพัฒนาตนเองขึ้นมาสู่วิถีทางที่ช่วยให้สังคมได้รับการสร้างสรรค์ ซึ่งจริง ๆ แล้วคนรุ่นเราไม่ควรเอาเวลาไปใช้ในเรื่องอื่นมากกว่าเรื่องนี้

ทุกปี ฉันจะออกไปใช้ชีวิตอย่างต่อเนื่อง จากกลุ่มเดียว นำไปสู่หลายกลุ่มและมีความหลากหลายมากขึ้น ช่วยให้เห็นสายสัมพันธ์ระหว่างชาวต้นเล็ก ๆ กับชีวิตซึ่งเป็นสังขรณ์ในระดับพื้นดินอย่างลึกซึ้ง จึงทำให้เข้า-ปฏิบัติอย่างมีความสุขและรู้ความจริงว่า เมื่อพบความสุขย่อมรู้ความจริงจากธรรมชาติ จึงสามารถสละกระแส

ถึงชนรุ่นหลัง และไม่คำนึงว่าเงื่อนโซ่ดังกล่าวจะสามารถสืบสานต่อไปได้นานแค่ไหน หากรู้สึกที่เราได้ทำหน้าที่
ในแต่ละช่วงของชีวิตนี้อย่างดีที่สุดแล้ว

อนึ่ง "การอบรมตัวเองโดยใช้บรรยากาศซึ่งมีธรรมชาติของเยาวชนร่วมกับชาวบ้านระดับล่างเป็นสิ่งแวด
ล้อม" ได้ช่วยย้ให้ฉันมองเห็นคุณค่าของข้าวเปลือกเมล็ดเดียวซึ่งตกอยู่บนผิวดินในท้องนา และข้าวสุกแฉกบางคน
อาจรู้สึกว่าเพียงเม็ดสองเม็ดซึ่งถูกปล่อยทิ้งไว้กับก้นจานด้วยภาพที่กว้าง อีกทั้งลึกซึ่งยิ่งกว่าเพียงภาพของสิ่งเล็ก ๆ
เพียงสิ่งเดียวเท่านั้น และยังสานต่อไปถึง "น้ำใจคน" แม้ว่าชีวิตเขาเหล่านั้นยังเป็นเด็กและชาวบ้านผู้ซัดสนกว่าเรา

ด้วยเหตุนี้ บุคคลผู้มีโอกาสดีกว่าจึงควรให้ความสนใจเรียนรู้ความจริงจากเขาทั้งหลาย เพื่อตนจะได้ให้
โอกาสเขาเติบโตขึ้นมาจากรากฐานตัวเอง โดยไม่นำเอาสิ่งใดเข้าไปยึดเยี่ยมหหรือครอบงำอำพราง เพื่อหวังให้
ชีวิตแต่ละคนมีความสมบูรณ์พร้อมทั้งในด้านวิชาความรู้และคุณธรรมชัดเจนยิ่งขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ "เสมือนแต่
ละคนเป็นข้าวแต่ละเมล็ด แม้มองว่าคนหนึ่งคือข้าวเมล็ดเดียว แต่สภาพที่เป็นจริงย่อมมีมากมายหลายเมล็ดซึ่ง
คงไม่มีใครปฏิเสธได้"

ดังนั้น จึงน่าจะมองเห็นความจริงได้ชัดเจนว่า "แม้ข้าวเพียงเมล็ดเดียวย่อมถือได้ว่า คือสื่อสังธรรมซึ่ง
ช่วยให้เห็นจุดเริ่มต้น อีกทั้งความเป็นมา ที่เชื่อมโยงถึงปัจจุบันและสนองประโยชน์ให้เราแต่ละคนสามารถดำรง
อยู่ร่วมกันได้ด้วยความสะดวก" ถ้าหากสำนักใดและยังคงลงทำงานร่วมกันโดยใช้สื่อธรรมชาติเป็นพื้นฐาน ย่อม
มีโอกาสช่วยให้สังคมมั่นคงอยู่ได้ "ตั้งแต่ต้นเคยเห็นบรรดาเพื่อน ๆ ชาวนาในแต่ละหมู่บ้าน ลงแขกค้ำนาและเกี่ยว
ข้าว อันเป็นภาพที่น่าประทับใจมาก" แต่มาถึงช่วงหลังได้ถูกอิทธิพลเงินซึ่งคนกรุงทยอยยื่นไปให้ ทำลายจนแทบไม่
หลงเหลือให้ชนรุ่นหลังมีโอกาสพบเห็น ซึ่งกระแสทำลายดังกล่าวก็มีเหตุผลสืบเนื่องมาจากคนในกลุ่มที่มีการศึกษาสูง

แทบทุกครั้งที่นั่งลงโดยมีงานข้าววางอยู่ตรงหน้า และแทบทุกครั้งเอนตัวลงนอน เสมือนมีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
มาเตือนใจให้ฉันนึกถึงชีวิตบรรดาเพื่อน ๆ ซึ่งยังคงอยู่ในสภาพ "หลังสู้ฟ้า-หน้าสู้ดิน" รวมทั้งเยาวชนคนรุ่นหลังซึ่ง
เป็นอนาคตของเราทุกคน อีกทั้งผืนแผ่นดินอันถือเป็นสื่อที่สานความรู้สึกจากรากฐานแต่ละคนให้ถึงซึ่งกันและกันและ
ทำหน้าที่เป็นพื้นฐานการดำรงชีวิตร่วมกัน ซึ่งครั้งหนึ่งเคยสะท้อนให้เห็นภาพอันเขียวฉ่ำด้วยพรรณไม้มานานาชนิดร่วม
กับความชุ่มฉ่ำตามฤดูกาลของสภาพฝนฟ้าอากาศ จากความรู้สึกที่เชื่อมโยงถึงคุณค่าชีวิตของเธอนั้นหลาย ซึ่งควร
ถือว่ามีความสำคัญเหนืออื่นด้วย เพราะ "หากไม่มีเธอแต่ละคน ชีวิตฉันก็คงอยู่มาไม่ได้ถึงขณะนี้"

ทั้งนี้และทั้งนี้บนพื้นฐานสังธรรม ค้นหาให้มีเพียงชีวิตและจิตใจ หากยังมีวิญญานที่สามารถซึมซับและหยั่งรู้
ความจริงซึ่งปรากฏอยู่ในรากฐานตนเอง ดังนั้นแต่ละคนจึงควรได้รับโอกาสให้ยืนหยัดขึ้นมาและมุ่งมั่นทำงานจาก
ความรู้สึกนึกคิดของตนอย่างอิสระ โดยได้รับความเข้าใจอย่างลึกซึ้งจากอีกด้านหนึ่งซึ่งมีโอกาสก้าวไปข้างหน้า
ก่อนแล้ว แต่อย่ายังคงถูกมองว่าเป็นเพียงข้าวเมล็ดเดียวซึ่งตกอยู่บนผิวดิน จึงเคินเหยียบย่ำไปอย่างปราศจาก
ความสนใจ ในที่สุดก็คงไม่มีอะไรหลงเหลือถึงชนรุ่นหลัง แม้กระทั่งสิ่งซึ่งเป็นผลเฉพาะหน้า

จะเป็นเรื่องผิดถูกอย่างไรหรือไม่ ขอให้แต่ละคนลองเก็บไปคิดกันดูเองเถิด "ข้าวทั้งงาน ข้าวทั้งยุ่ง
และข้าวทั้งประเทศกระทั่งข้าวทั้งโลก" ถ้าชาดข้าวแต่ละเมล็ดแม้มองอย่างจำเพาะเจาะจงลงไปว่าเมล็ดไหน
โดยเหตุที่เธอแต่ละคนรู้สึกว่ามันไม่มีสาระสำคัญอะไรเสียแล้ว หากนำความคิดดังกล่าวไปใช้พัฒนาสิ่งใดก็ตามซึ่ง
เกิดและอยู่ร่วมผืนแผ่นดินเดียวกันกับตน และพบเห็นเป็นความจริงอย่างหลากหลาย โดยที่คิดว่าน่าจะมีเหตุมีผลมา
จากความคิดริเริ่มของตนเอง อีกทั้งส่งผลสนองประโยชน์สุขแก่เจ้าของท้องถิ่นย่อมเป็นไปได้ยาก

หากมองปัญหาสังคมและเศรษฐกิจที่พื้นฐานน่าจะพบความจริงว่า "รากฐานจิตใจแต่ละคนที่อยู่ร่วมกันเปรียบ
เสมือนหลังจากข้าวเปลือกแต่ละเมล็ด" ดังนั้นผู้ซึ่งขึ้นไปมีอิทธิพลและอำนาจเหนือคนอื่น จึงไม่ควรมีความรู้สึกถูกคน
ระดับล่างและเยาวชน แต่ในสภาพสังคมปัจจุบันกลับสะท้อนให้เห็นว่า เสมือนเป็นเพียงข้าวเมล็ดเดียวเท่านั้นเอง
จึงแสดงออกให้เห็นได้ถึง "การขาดความจริงใจ" หากใช้เป็นเครื่องมือแสวงผลประโยชน์ใส่ตนและพรรคพวกชัดเจนยิ่งขึ้น

ซึ่งแท้จริงแล้ว ชาวเพียงเมล็ดเดียวนี้แหละที่ควรถือว่าเป็นกุญแจสำคัญซึ่งแต่ละคนควรสนใจศึกษาอย่างลึกซึ้ง เช่นเดียวกันกับนิทานเตือนสติเรื่อง "น้ำผึ้งหยดเดียว" ซึ่งมีเหตุบานปลายออกไปจนกระทั่งทำให้คนยกพวกฆ่ากันได้ทั้งเมือง โดยที่ชนรุ่นก่อนเขียนฝากไว้ให้คิด

ดังนั้นจึงสรุปความจริงได้ว่า "การคิดแก้ไขปัญหาหรือนำมาใช้พัฒนา ไม่ว่าเริ่มจากเรื่องใดก็ตาม ก่อนที่จะวางแผนและกำหนดโครงสร้างพื้นฐาน เลยไปถึงขั้นดำเนินงาน จำเป็นต้องรู้จักความจริงของชน เริ่มจากคณะทำงานเอง ซึ่งมีเหตุมีผลถึงกลุ่มเป้าหมายให้ทุกด้าน และควรรู้ว่าด้านไหนคือพื้นฐานซึ่งเข้าถึงความจริงก่อนด้วย"

การมองสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงด้านเดียว ซึ่งมีเหตุมีผลหันหลังให้กับความสนใจอย่างแท้จริงของคนท้องถิ่น ย่อมมีธรรมชาติที่สนองผลประโยชน์แก่ตัวเองในที่สุด จึงพิสูจน์ได้ว่า การมองปัญหาด้านเดียวซึ่งปรกติจะมองด้วยทิศทางออกจากตัวเอง เกิดจากความเห็นแก่ตัวซึ่งมีอยู่ในรากฐานจิตใจเป็นธรรมชาติ

การคิดแก้ไขปัญหาค่าต่าง ๆ จะสัมฤทธิ์ผลอย่างแท้จริง ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องตั้งแต่ระดับนโยบายลงมาจนถึงระดับปฏิบัติซึ่งอยู่ด้านล่างทั้งต้องมีความจริงใจอยู่ในรากฐานความรู้สึกลักษณะเป็นธรรมชาติ และเน้นการลงมือปฏิบัติร่วมกับคนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งการได้ผู้ใหญ่ซึ่งมีนิสัยรักการใช้ชีวิตร่วมทำงานกับเยาวชนอย่างมีความสุข จึงทำให้มีความหวังอย่างจริงจังได้ว่า จะบังเกิดผลให้เชื่อมั่นได้

เราจึงน่าจะเชื่อในสังขธรรมว่า ถ้าคนมีความรักความสนใจในการปฏิบัติจริงย่อมลงมือทำอะไรอย่างมีความสุข และผู้ซึ่งทำอะไรอย่างมีความสุขย่อมไม่แสดงความรู้สึกล้อให้คนอื่นเห็นว่าเหน็ดเหนื่อยหรือมีข้ออ้าง เนื่องจากปฏิบัติด้วยความรู้สึกที่เป็นธรรมชาติ และงานพื้นฐานแนวทางการกล่าว ผู้ปฏิบัติย่อมมีโอกาสมองเห็นปัญหาได้ถึงความจริงด้วย

หากรากฐานคนผู้นำปฏิบัติไม่อาจหยั่งลงถึงพื้นดิน แนวความคิดซึ่งนำมาใช้แก้ไขปัญหาย่อมส่งผลมุ่งสู่ทิศทางสู่ด้านตรงข้ามกันกับเป้าหมาย ดังเช่นที่สังคมไทยกำลังเผชิญอยู่กับปัญหาหนักมากยิ่งขึ้นในขณะนี้ ดังจะพบความจริงได้ว่า ยิ่งมุ่งพัฒนาการศึกษาของเยาวชนก็ยิ่งทำให้เด็กมุ่งไปติดยาเสพติดและเป็นอาชญากรมากขึ้น และยิ่งมุ่งพัฒนาคนภาคเกษตรกรรมซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจ กลับยิ่งทำให้คนกลุ่มนี้ละทิ้งไร่นาออกไปเป็นทาสรับใช้คนกรุง และเลยไปถึงชนต่างถิ่น

จึงทำให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจตกอยู่กับคนรวยเลยไปถึงชนต่างชาติ นอกจากนั้นยังพบว่าชนรุ่นลูกหลานถูกอิทธิพลวัตถุซึ่งสนองผลประโยชน์คนระดับบน ทำลายรากฐานความเป็นคนเล็กซึ่งยิ่งขึ้น จึงทำให้มองเห็นความจริงชัดเจนยิ่งขึ้นเป็นลำดับว่า "วัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งบ่งบอกถึงความเป็นมนุษย์ของคนท้องถิ่น อันควรถือว่าเป็นความสำเร็จอย่างแท้จริงของการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ กำลังใกล้ภาวะสูญสลายเข้าไปทุกขณะ"

ดังนั้น แม้ว่าบทความเรื่องนี้จะเริ่มต้นจาก "ข้าว" ถ้ามองข้าวอย่างไม่ยึดติดอยู่กับรูปแบบ ย่อมช่วยให้सानต่อไปถึง "ความจริงของวิถีชีวิตไทย" และ "เปรียบชวานาผู้ปลูกข้าวได้แก่ผู้ใหญ่มหาชนซึ่งทำหน้าที่เป็นแบบอย่างที่ดี มีเหตุมีผลถึงชนรุ่นหลัง" เลยไปถึง "ผู้ผ่านการศึกษาคิดทำหน้าที่เป็นครูของประชาชน โดยเน้นด้านที่ยังคือโอกาส"

คุณภาพที่แท้จริงของข้าวย่อมมีเหตุมีผลสืบเนื่องมาจากคุณภาพซึ่งอยู่ในกระแสจิตวิญญาณของชวานาผู้ห่มเททุกสิ่งซึ่งปรากฏอยู่ในหัวใจตัวเองลงสู่พื้นดิน โดยที่รู้สึกว่าเป็นพื้นฐานรองรับความเจริญงอกงามซึ่งช่วยให้ทุกส่วนของต้นข้าว มีความสมบูรณ์อย่างครบถ้วน หาใช่เพียงหวังให้ได้เมล็ดจำนวนมาก ๆ แต่ไม่สนใจส่วนอื่น เพราะคิดว่าเป็นส่วนเหลือใช้ เนื่องจากเหตุผลที่ว่า "ถ้าไม่มีราก ไม่มีต้นและไม่มีใบที่สมบูรณ์ย่อมไม่อาจให้เมล็ดอันอวบอ้วนได้"

อนึ่ง ธรรมชาติได้มอบจิตสำนึกรับผิดชอบไว้ภายในวิญญาณของผู้ใหญ่ทุกคน ที่หึงมีต่อคนระดับล่างรวมถึงเยาวชน โดยหวังให้มีการกระจายให้ทั่วถึงอย่างเป็นธรรมชาติและสนองความสุขแก่ผู้ใหญ่เองด้วย ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้ เหตุที่ผลผูกพันอยู่กับการให้ความสนใจสัมผัสกับคนในด้านดังกล่าว เพื่อหวังความเจริญด้วยภูมิปัญญา และนำสู่ประโยชน์สุขร่วมกัน

หากแต่ละคนไม่อยู่อย่างประมาท โดยที่สนใจค้นหาความจริงจากผลกระทบซึ่งตนได้รับในวิถีการดำเนินชีวิต และการทำงานย่อมพบเองว่า "ชีวิตแต่ละคนที่เกิดมา จำเป็นต้องพบกับปัญหาต่าง ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น" ทำให้-

เข้าใจความจริงลึกซึ้งยิ่งขึ้นจึงไม่รู้สึกร้อแท้ แต่กลับมีความรักและสนใจที่จะทำงานต่อไปในอนาคต ยิ่งได้พบ
ผู้ใหญ่ซึ่งถือเป็นแบบอย่างที่ดี เข้ามาช่วยเสริมความรู้สึก และมองเห็นลัทธิธรรมลึกซึ้งยิ่งขึ้นว่า "ผู้ที่มุ่งมั่นสร้างสรรค์
อย่างแท้จริงนั้น ไม่ว่าจะมีโอกาสสัมผัสกันเป็นส่วนตัวหรือไม่ ย่อมมีลัทธิธรรมลึกลับซึ่งถ่ายทอดกระแสถึงกันได้เอง"

ดังนั้นแม้ข่าวซึ่งหลายคนอาจรู้สึกว่าเป็นเพียงเมล็ดเดียว หากได้รับโอกาสให้เจริญงอกงามอย่างอิสระจาก-
ธรรมชาติภายในรากฐานตัวเอง ย่อมมีพลังอันมหาศาลและขยายขอบข่ายออกไปได้กว้างและไกลมาก ดังเช่นที่
ฉันเคยกล่าวไว้ให้ ธอนำไปคิดแต่แรกแล้วว่า จากเมล็ดเดียวหากมีโอกาส ย่อมขยายออกไปเป็นข่าวทั้งพื้นนา
ถึงทั้งประเทศแม้ทั้งโลกได้ตามเหตุและผล

อนึ่ง ถ้าเข้าใจความจริงย่อมรู้ได้ว่า ข่าวเพียงเมล็ดเดียว เกิดจากภาพซึ่งแต่ละคนมองเห็นเฉพาะหน้า
เท่านั้น แต่แท้จริงแล้วมีภาวะกระจุกกระจายกันอยู่อย่างกว้างขวาง แม้บางเมล็ดอาจสูญสิ้นไปเพราะถูกลบ
ทิ้งไว้ได้อย่างไร้คุณค่า แต่ก็ยังมีสภาพที่เกิดขึ้นใหม่ ในเมื่อคนส่วนหนึ่งยังคงขาดความคิดที่ละเอียดลึกซึ้ง จึงมองเห็น
เป็นสิ่งที่ไร้ความหมาย

เธอที่รักทุกคน หากรู้ตัวว่าตนเป็นเพียงชีวิตหนึ่งไม่ว่าจะยืนอยู่ ณ จุดใดหรือสูงต่ำแค่ไหน ย่อมเข้าใจ-
ความจริงว่า การที่เพื่อนเธอบางคนแม้บางกลุ่มจะตะเกียกตะกายแย่งชิงกันขึ้นไปสู่ที่สูง แล้วหันกลับลงมาแสดง
การดูถูกว่าข่าวเมล็ดเดียว ทำให้ท่านได้ถึงความรู้สึกที่ขาดความจริงใจ ย่อมเข้าใจได้ว่าเป็นเพียงภาพจากมุม-
หนึ่งบนพื้นฐานความหลากหลาย ภายในภวพรหมของสังคมมนุษย์เท่านั้น จึงไม่ควรไว้ทุกข์ใครหลอกได้อีก

อย่างไรก็ตาม เธอแต่ละคนก็ไม่ควรลืมนึกที่จะหวนกลับมาพิจารณาตัวเองด้วยความรู้สึกภูมิใจว่า ตนและมี-
อีกส่วนหนึ่งซึ่งรากฐานจิตใจยังคงยืนอย่างแนบแน่นอยู่กับพื้นดิน ผืนซึ่งเป็นฐานชีวิตตนเองอย่างรู้คุณค่า ช่วยให้มี
โอกาสสานกระแสความรู้สึกไปถึงคุณค่าของข่าวแต่ละเมล็ด ซึ่งมีคนส่วนหนึ่งปล่อยให้ตกเหวราดอยู่อย่างไร้ความ
หมาย

สรุปสาระจากบทความเรื่องนี้

ถ้ายังรู้ได้ถึงหลักธรรมซึ่งชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า "ทุกสิ่งทุกอย่างมีเหตุอยู่ในรากฐานจิตใจมนุษย์" ย่อมเห็น
ได้ว่า สิ่งทีกล่าวดำเนินมาทั้งหมดแม้จะเริ่มต้นจาก "ข่าว" โดยที่มีเหตุมีผลเชื่อมโยงถึง "เรื่องราวของคน" และเน้นที่
- ลนท้องถิ่น น่าจะสะท้อนให้เห็นความจริงว่า ข่าวซึ่งมีบทบาทเป็นทั้งอาชีพคนระดับกลางและเป็นอาหารหล่อเลี้ยงชีวิต
ไทยทุกคน น่าจะทำหน้าที่ถ่ายทอดกระแสที่เชื่อมโยงจิตใจให้ถึงกันเป็นหนึ่ง และสานลงถึงพื้นดินซึ่งเป็นถิ่นกำเนิดของ
ทุกคนร่วมกับข่าวทุกเมล็ด

ในช่วงที่ผ่านมา เรามักนำเอาเรื่อง "วัฒนธรรมท้องถิ่น" มากล่าวซ้ำกันเป็นครั้งคราว แต่การจะเข้าใจ
ความหมายของวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้งโดยไม่ยึดติดอยู่แต่เพียงเปลือกนอก อาจเป็นเรื่องไม่ถนัดนักสำหรับคนไทย
ส่วนใหญ่ ท่ามกลางกระแส "วัตถุนิยม" ซึ่งรุนแรงยิ่งขึ้นในทุกกลุ่มบุคคล แม้จะต่างกันด้วยพื้นฐานอันเป็นที่มาที่ตาม

ในช่วงหลัง ๆ ประสพการณ์ชีวิตซึ่งมีรากฐานมาแต่อดีต ได้บอกความจริงให้ฉันรู้ชัดแจ้งยิ่งขึ้นว่า ถ้ามอง
การเกษตรของไทยและเห็นได้แต่เพียงว่าคืออาชีพ น่าจะเป็นภาพที่ยังตันอยู่มาก ดังนั้นฉันจึงมักกล่าวไว้ในที่-
ต่าง ๆ ว่า "การเกษตรคือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น" ทำให้ท่านความจริงได้ว่า "ถ้าการจัดการศึกษามอง
ไม่เห็นความสำคัญของการสนับสนุนให้คนหยั่งรากฐานตัวเองลงถึงพื้นดินท้องถิ่น ย่อมไม่อาจช่วยให้บริการซึ่งควร
จะเน้นความสำคัญที่คนในภาคเกษตรไม่บรรลุผลตามเป้าหมาย หากมุ่งไปติดอยู่กับสาขาวิชาและพรรคพวก"

ถ้าจะถามฉันว่าเหตุใดจึงกล่าวว่าการเกษตรคือส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมท้องถิ่น และอาจมีคำถามต่อไปอีกว่า
"วัฒนธรรมคืออะไร" หากจะตอบว่า "คือความเชื่อของมนุษย์ซึ่งอยู่รวม ๆ กัน" คงจะง่ายเกินไปสำหรับความเข้าใจ
ได้ ลึกซึ้งถึงรากฐานของแต่ละคน ฉันคงต้องขออนุญาตแนะนำให้เธอผู้ตามอ่านบทความนี้จาก เริ่มต้นจนถึงบทสุดท้าย

โดยที่เชื่อว่า น่าจะค้นหาคำตอบได้เป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ขอออกตัวว่าตนหาใช่เป็นผู้รู้ดีกว่าคนอื่นไม่ หากเรียนรู้มาจากการใช้พื้นดินและเพื่อนมนุษย์ในระดับล่างเป็นครูสอนเท่านั้น

"มนุษย์แต่ละชีวิตที่เกิดมา จะสามารถเจริญเติบโตและสืบสานชาติตระกูลไปได้ตลอดรอดฝั่ง ย่อมต้องปฏิบัติตนในลักษณะซึ่งปฏิเสธธรรมชาติเสียมิได้ และอีกด้านหนึ่ง หากปฏิบัติตนตามวิถีทางของธรรมชาติมาโดยตลอดเมื่อชีวิตมาถึงจุดสุดท้าย ย่อมมีโอกาสรู้ความจริงได้ลึกซึ้งที่สุด ๗ จุดนั้น จึงจากไปด้วยใจซึ่งมีทุกข์น้อยที่สุด

ธรรมชาติ ทำหน้าที่ให้กำเนิดแก่ชีวิต และมีบทบาทเลี้ยงดูให้เจริญยิ่งขึ้นด้วยคุณภาพ ธรรมชาติในด้านที่อยู่นอกคนแต่ใกล้ตัวใกล้ใจคนที่สุด ในความหมายอันลึกซึ้งที่น่าจะมุ่งที่ "พื้นดิน" โดยเหตุที่มีหน้าที่ให้กำเนิดชีวิต และมนุษย์มีวิญญูญาณเป็นพื้นฐานสำคัญ จึงน่าจะสำนึกได้ถึงความสำคัญของพื้นดินได้เอง

หากแต่ละคน หลังจากถือกำเนิดมาแล้วมีจิตสำนึกดังกล่าวปรากฏอยู่ในรากฐาน ย่อมไม่ละความสำคัญจากการลงสัมผัสพื้นดินอย่างผู้รู้ถึงคุณค่าไม่ว่าตนจะเติบโตขึ้นไปถึงไหน หาใช่อาศัยพื้นดินเพียงเพื่อหวังความสำเร็จและใช้เป็นที่เล่นเกมระหว่างกันทุกรูปแบบอย่างปราศจากความจริงใจ

ถ้ามีความจริงใจต่อพื้นดิน พื้นดินก็ย่อมทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงในด้านการพัฒนาความสมบูรณ์พร้อมทุกด้านของรากฐาน ช่วยให้อำนาจชีวิตมุ่งสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ครบถ้วนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในด้านคุณงามความดีตามความมุ่งหมายของธรรมชาติ

เนื่องจากพื้นดินเป็นพื้นฐานรองรับทุกชีวิตและสรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีเหตุมีผลเชื่อมโยงถึงกัน แม้ระหว่างชีวิตคนกับชีวิตข้าว ไปจนถึงชีวิตคนกับชีวิตคนที่อยู่ร่วมกันเป็นสังขารโดยปราศจากเงื่อนไขว่ายากดีมีเงินอย่างไร ดังนั้นถ้ารากฐานคนซึ่งมีโอกาสเติบโตยิ่งขึ้นยังคงผูกพันอยู่กับพื้นดิน ย่อมมีกระแสสานความผูกพันถึงคน เช่นคนและมองเห็นความสำคัญของด้านที่ยังต้องยกว่าตน โดยให้ความสำคัญเหนือตัวเองอย่างเป็นธรรมชาติ

อนึ่ง ถ้ามนุษย์ตระหนักได้ถึงคุณค่าของพื้นดินย่อมมองเห็นคุณค่าของทุกชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายอย่างรู้เหตุรู้ผล แม้มีโอกาสสัมผัสข้าวเพียงเมล็ดเดียวย่อมไม่คิดถูกลูก และถ้าสัมผัสกับข้าวซึ่งมีปริมาณมากแค่ไหนย่อมไม่หลงตามกระแสไปด้วย ซึ่งความรู้สึกดังกล่าว ถ้าใครสามารถหยั่งรู้ได้ถึงความจริง ย่อมส่งผลให้ชีวิตคนมั่นคงอยู่ได้โดยไม่หวั่นไหวต่ออิทธิพลจากกระแสภายนอก

ดังนั้น จากข้าวเพียงเมล็ดเดียวซึ่งถูกทอดทิ้งไว้บนพื้นดินอย่างไร้ความหมาย ถ้าผู้ใดมีโอกาสสัมผัสแล้วนำมาพิจารณาค้นหาเหตุผลให้ถึงที่สุดโดยไม่ลืมนึกถึงคน ย่อมมีโอกาสรู้ความจริงได้ทุกอย่างอย่างเป็นธรรมชาติ และยังพบความจริงต่อไปอีกว่า เพราะข้าวเมล็ดเดียวนั้นเองที่ทำให้ได้มาซึ่งข้าวปริมาณ เพียงพอสำหรับหล่อเลี้ยงชีวิตคนได้ทั้งเมืองจนถึงทั้งชาติ

ดังที่ชนรุ่นบรรพบุรุษเคยสอน ลูกหลานไว้ให้เป็นผู้รู้ถึงบุญคุณของทุกสิ่งซึ่งเคยเริ่มต้นสรรพสิ่งทั้งหลายที่ให้ประโยชน์แก่ตนอยู่ในขณะนี้ ถ้าลืมนึกเมื่อไหร่ย่อมอ่านความจริงได้ว่า ในอนาคตคงสานต่อไปไม่ได้ไกลแล้วก็ต้องล่มสลายลงด้วยตัวเองในที่สุด ดังเช่นคนไทยส่วนใหญ่ที่มีนิสัยลืมนึกง่าย หรือไม่ก็ได้ใหม่ทั้งเก่า

ทุกชีวิตในธรรมชาติคือครูอันประเสริฐแม้ข้าวเพียงเมล็ดเดียว หากมองที่คนย่อมสรุปเป็นสังขารได้ว่า ผู้ใหญ่ซึ่งควรได้รับการยกย่องว่าคือครูที่แท้จริง ไม่ว่าจะทำงานอะไร อีกทั้งยืนอยู่ในระดับสูงค่าแค่ไหน ย่อมมีคุณค่าที่คนมุ่งมานับปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ให้ทุกสภาพ และสะท้อนผลที่งดงามให้เป็นแบบอย่างแก่ชนรุ่นหลังและคนรุ่นปัจจุบันอย่างเป็นธรรมชาติ แม้คนอาจตกอยู่ในสภาพซึ่งเปรียบได้กับข้าวเพียงเมล็ดเดียว แต่ก็อยู่อย่างปราศจากความจริงเปิดโอกาสให้ทำงานเพื่อหวังเรียนรู้ความจริงต่อไปอย่างมีความสุข.

1 ตุลาคม 2540
แก้ไขปรับปรุงจากเรื่องเดิมซึ่งเขียนไว้เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2539